

Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu

Jerzy Wojciech Wójcik

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Prawo jest na naszej stronie!

**www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl**

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu

Jerzy Wojciech Wójcik

Oficyna

a Wolters Kluwer business

monografie

Stan prawny na 1 marca 2007 r.

Redakcja:

Dagmara Wachna; Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

Wydawca:

Justyna Kossak

Skład, łamanie:

Katarzyna Ślabosz; Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007

ISBN: 978-83-7526-189-9

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Wydawnictw Książkowych i Czasopism Prawniczych

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. (022) 535 80 00

Redakcja Książek

31-156 Kraków, ul. Zacisze 7

tel. (012) 630 46 00

e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

www.wolterskluger.pl

Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

*Maryli,
a także Joannie, Angelice i Monice
oraz Arturowi i Kacperkowi
z podziękowaniem za wyrozumiałość i pomoc*

Spis treści

Wykaz skrótów	15
Słownik wybranych terminów	17
Wstęp	25
Rozdział 1	
Terroryzm — rozpoznane i prognozowane zagrożenia	29
1. Rozwój terroryzmu	29
2. Pojęcie terroru i spór o definicję terroryzmu	31
3. Listy organizacji terrorystycznych	42
4. Prognozowane cele i planowane skutki ataków terrorystycznych	45
4.1. Poszukiwanie wiarygodnych prognoz	45
4.2. Rozpoznane nowe zagrożenia	47
4.3. Nakłady na szkolenia i zaopatrzenie w nowoczesną broń	48
4.4. Zniszczyć gospodarkę bogatych krajów	51
5. Terrorysty z cyberprzestrzeni	52
6. Terrorysty nuklearni.....	57
Rozdział 2	
Polska w światowej koalicji antyterroryzmu	59
1. Konieczność międzynarodowego współdziałania	59
2. Rozpoznane zagrożenia w Polsce	62
3. Przesłanki zagrożeń terroryzmem w Polsce.....	64
4. Prawno-organizacyjne formy przeciwdziałania zagrożeniom przy współpracy z organami UE	66
5. Przedsięwzięcia ogólnoprewencyjne i kryminalistyczne	70
Rozdział 3	
Kryminologiczne i kryminalistyczne zagadnienia rozpoznawania źródeł finansowania organizacji terrorystycznych	73
1. Przyczynek do rozważań na temat <i>modus operandi</i> sprawcy finansowania terroryzmu	73

2. <i>Modus operandi</i> sprawcy a źródła finansowania terroryzmu	79
3. Koszty największych zamachów	84
4. Dochody z przestępczości zorganizowanej	85
5. Nowa ekonomia terroru	88
6. Konwencjonalne i niekonwencjonalne źródła i formy finansowania organizacji terrorystycznych i ich akcji	90
6.1. Transakcje Osamy bin Ladena	90
6.2. Od tacy kościelnej po bank oraz fundusze specjalne i rządowe	93
6.3. Wykorzystywanie organizacji humanitarnych	94
6.4. Transakcje giełdowe na rzecz terrorystów	96
7. Niektóre systemy przekazywania dochodów ułatwiające pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu	98
7.1. Tajne systemy bankowe	98
7.2. Wykorzystywanie Internetu	104
7.3. Rola spółek <i>offshore</i> w oazach podatkowych	110
7.4. Kierunki przedsięwzięć zapobiegawczych	111
8. Z problematyki skutków prania pieniędzy i finansowania terroryzmu	112
8.1. Wybrane skutki prania pieniędzy	112
8.2. Rozpoznane skutki finansowania terroryzmu	115
9. Prawne i profilaktyczno-rozpoznawcze działania USA, Unii Europejskiej i innych wybranych krajów	117
10. Blokada rachunków bankowych — współdziałanie w ramach porozumień międzynarodowych	126

Rozdział 4

Prawnomiędzynarodowe zagadnienia przeciwdziałania

finansowaniu terroryzmu	131
1. Wprowadzenie	131
2. Globalna strategia ONZ w przeciwdziałaniu terroryzmowi	132
3. Postanowienia rezolucji 1373 (2001) Rady Bezpieczeństwa ONZ	137
4. Międzynarodowa konwencja ONZ z dnia 9 grudnia 1999 r. o zwalczaniu finansowania terroryzmu	139
4.1. Cele i przesłanki konwencji	139
4.2. Definicja przestępstwa finansowania terroryzmu	141
4.3. Fundusze i przychody — ujawnianie i zabezpieczanie	144
4.4. Zadania instytucji finansowych w rozpoznawaniu i zabezpieczaniu funduszy służących finansowaniu terroryzmu lub przestępstw z nim związanych	144
4.5. Kierunki współpracy międzynarodowej	145
4.6. Zasady ekstradycji a suwerenne przepisy krajowe	147
4.7. Znaczenie konwencji w realizacji polskiego prawa karnego	148

5. Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu w dokumentach UE	153
5.1. Decyzja ramowa Rady 2001/500/WSiSW z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania pieniędzy oraz identyfikacji, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa	153
5.2. Decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu	153
5.3. Decyzja ramowa Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedur przekazania między państwami członkowskimi	155
5.4. Decyzja ramowa Rady 2003/577/JHA z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonywania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych	158
5.5. Protokół zmieniający do europejskiej konwencji z dnia 27 stycznia 1977 r. o zwalczaniu terroryzmu	159
5.6. Konwencja Rady Europy z dnia 16 maja 2005 r. o zapobieganiu terroryzmowi	160
5.7. Konwencja Rady Europy z dnia 16 maja 2005 r. o praniu pieniędzy, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu	162
5.7.1. Konfiskata dochodów pochodzących z przestępstwa	163
5.7.2. Definicja prania pieniędzy i finansowania terroryzmu	164
5.7.3. Techniki śledcze	166
5.7.4. Zapobieganie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu	167
5.7.5. Opóźnianie realizacji transakcji podejrzanych, czyli wstrzymanie transakcji i blokada rachunku	168
5.7.6. Zasady współpracy międzynarodowej	168
6. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2005/60/WE z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu	169
6.1. Dokumenty UE poprzedzające III dyrektywę	169
6.2. Wpływ III dyrektywy na integrację systemu prawa europejskiego	171
6.3. Podmioty obowiązane objęte III dyrektywą	175
6.4. Definicja prania pieniędzy i finansowania terroryzmu	176
6.5. Kategorie przestępstw terrorystycznych	177
6.6. Wyłączenia spod rygorów identyfikacji i rejestracji	180
6.7. Obowiązek informacji zwrotnej	180
6.8. Procedury wewnętrzne i edukacja pracowników instytucji obowiązanych	181

7. Zalecenia specjalne Financial Action Task Force — FATF	182
8. Zalecenia International Association of Insurance Supervisors — IAIS	186

Rozdział 5

Polskie regulacje prawne	191
1. Główne postanowienia ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu	191
2. Zakres podmiotowy ustawy	195
2.1. Instytucje obowiązane	195
2.2. Jednostki współpracujące	197
2.3. Klienci instytucji obowiązanych	198
3. Pięć postanowień ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. przeciwko finansowaniu terroryzmu	198
4. Instytucje obowiązane do rozpoznawania i weryfikacji symptomów zawartych w zawiadomieniu o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa prania pieniędzy, aktów terrorystycznych i finansowania terroryzmu	200
5. Ustawowe pojęcia wstrzymania transakcji i blokady rachunku	204
6. Procedura wstrzymania transakcji i blokady rachunku	205
7. Zawiadomienie GIIF o podejrzanej transakcji po wykonaniu zlecenia	207
8. Uprawnienia prokuratury dotyczące wstrzymywania transakcji lub blokady rachunku	208
9. Ujawnienie informacji o wstrzymaniu transakcji lub blokadzie rachunku	208
10. Wstrzymanie transakcji i blokada rachunku w postępowaniu karnym o akt terrorystyczny	209
11. Powiadomienie klienta o decyzji wstrzymania transakcji lub blokadzie rachunku	209
12. Zażalenie i odpowiedzialność za wynikłą szkodę	210
13. Blokada rachunku a różnorodność i skuteczność procedury bankowej	210
14. Określenie zasad prowadzenia edukacji	211
15. Kontrolowanie instytucji obowiązanych	212
16. Odpowiedzialność karna za naruszenie przepisów ustawy	212
16.1. Niedopełnienie obowiązków ustawowych — art. 35 ust. 1 u.p.w.o.f.	213
16.2. Ujawnienie informacji osobom nieuprawnionym — art. 35 ust. 2 u.p.w.o.f.	213

16.3. Nieumyślne niedopełnienie obowiązków lub ujawnienie informacji osobom nieuprawnionym — art. 35 ust. 3 u.p.w.o.f.	214
16.4. Odmowa przekazania dokumentów, przekazanie nieprawdziwych danych lub zatajenie prawdziwych danych przed GIIF — art. 36 u.p.w.o.f.	214
16.5. Wyrządzenie znacznej szkody — art. 37 u.p.w.o.f.	214
16.6. Utrudnianie lub udaremnianie czynności kontrolnych — art. 37a ust. 1 u.p.w.o.f.	214
16.7. Niedopełnienie obowiązku opracowania procedur wewnętrznych — art. 37a ust. 2 u.p.w.o.f.	215
17. Unormowania zawarte w kodeksie karnym	215
18. Regulacje art. 106–108 pr. bank.	216
18.1. Intencje ustawodawcy wyrażone w art. 106 pr. bank.	216
18.2. Odpowiedzialność wynikająca z art. 107 pr. bank.	217
18.3. Postanowienia art. 108 pr. bank.	219
19. Wybrane efekty działań Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości	222
20. Obowiązek ustawowy czy lojalność prawnika wobec klienta	225
21. Propozycje zmian w polskim ustawodawstwie	227

Rozdział 6

Symptomy uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy i finansowania terroryzmu oraz ich przydatność w ramach ustawowego obowiązku rozpoznawania transakcji podejrzanych	230
1. Etapy prania pieniędzy i finansowania terroryzmu a symptomy uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa	230
1.1. Modelowe określenie etapów prania pieniędzy	230
1.2. Etapy prania pieniędzy według International Association of Insurance Supervisors — IAIS	234
1.3. Uzasadnione podejrzenie w prawie bankowym	235
1.4. Uzasadnione podejrzenie w prawie karnym	237
2. Zalecenie nr 28 FATF	240
3. Wytyczne dla banków i kas oszczędnościowo–budowlanych w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy w Wielkiej Brytanii	241
3.1. Wykorzystywanie transakcji gotówkowych	242
3.2. Wykorzystywanie transakcji inwestycyjnych	242
3.3. Wykorzystywanie rachunków bankowych	243
3.4. Wykorzystywanie pośrednictwa instytucji finansowych pochodzących z egzotycznych państw lub „oaz podatkowych”	244
3.5. Wykorzystywanie działalności kredytowej	245
3.6. Wykorzystywanie pośrednictwa pracowników banku	245

4. Symptomy prania pieniędzy jako podstawa do kierowania zawiadomień do prokuratury o uzasadnionym podejrzeniu popęlnienia przestępstwa w latach 1993–2001 w polskiej praktyce bankowej	246
5. Symptomy uzasadnionego podejrzenia popęlnienia przestępstwa według klasyfikacji GIIF na podstawie danych z lat 2001–2004	249
5.1. Instytucje obowiązane — typologia ogólna	249
5.2. Zleceniodawcy i beneficjenci transakcji podejrzaných i powiązanych	250
5.3. Charakter i rodzaj transakcji	251
5.4. Symptomy proste i złożone	253
6. Handlowe transakcje dokumentowe	254
6.1. Akredytywa	255
6.2. Inkaso dokumentowe.....	257
6.3. Polecenia wypłaty z zagranicy	258
6.4. Gwarancje bankowe	258
7. Transakcje leasingowe.....	259
8. Transakcje faktoringowe.....	266
9. Transakcje forfaitingowe.....	267
10. Symptomy uzasadnionego podejrzenia przydatne dla domów i biur maklerskich	268
11. Symptomy rozpoznane w działalności ubezpieczeniowej.....	270
11.1. Pojęcie działalności ubezpieczeniowej.....	270
11.2. Umowy ubezpieczenia na życie i inne osobowe	271
11.3. Wypłaty z tytułu umowy ubezpieczenia na życie lub innego osobowego	272
11.4. Umowy na ubezpieczenie majątkowe	273
11.5. Wypłaty z tytułu umowy ubezpieczenia majątkowego	276
12. Rozpoznane symptomy w ubezpieczeniach majątkowych według GIIF.....	277
13. Symptomy prania pieniędzy i transakcji podejrzaných w działalności ubezpieczeniowej na podstawie zaleceń IAIS.....	278
13.1. Symptomy ogólne według IAIS	279
13.2. Symptomy związane z wykorzystywaniem pracowników towarzystw ubezpieczeniowych.....	281
13.3. Kazusy związane z rozpoznanymi symptomami szczegółowymi — ubezpieczenia na życie.....	282
13.4. Kazusy w ubezpieczeniach majątkowych.....	284
13.5. Przykłady działania pośredników ubezpieczeniowych.....	285
13.6. Wykorzystanie transakcji reasekuracyjnych według IAIS.....	287
13.7. Manipulowanie składkami	287

13.8. Pranie pieniędzy w ramach roszczeń.....	289
13.9. Oszustwa przy wpłacie zaliczki	291
14. Rozpoznane symptomy i kazusy związane z finansowaniem terroryzmu	292
14.1. Transakcje na rachunkach bankowych	293
14.2. Wpłaty i wypłaty gotówkowe	294
14.3. Przelewy bankowe	294
14.4. Charakterystyka klienta i jego działalności gospodarczej.....	295
14.5. Transakcje podejrzane i powiązane z podmiotami czy obszarami podejrzanymi, także z rozpoznanymi strefami ryzyka	296
15. Symptomy prania pieniędzy i finansowania terroryzmu rozpoznane przez jednostki współpracujące.....	297
16. Kazusy dotyczące transakcji związanych z terroryzmem	299
17. Determinanty skuteczności rozpoznawania symptomów uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy i finansowania terroryzmu	302
17.1. Rola praktyki w rozpoznawaniu nowych symptomów	302
17.2. Modelowy program wewnętrzny instytucji obowiązanej	304
17.3. Czynniki utrudniające rozpoznawanie symptomów uzasadnionego podejrzenia.....	307
17.4. Czynniki determinujące skuteczność działania	311

Rozdział 7

Zasady należytej staranności wobec rozpoznawania

działalności klienta	314
1. Wybrane zagrożenia rozpoznane w działalności gospodarczej	314
2. Zalecenia w sprawie identyfikacji tożsamości klientów banków	321
3. Dotychczasowe pojęcie i zakres programu „Poznaj swojego klienta”	323
4. Zasady należytej staranności rozpoznawania działalności klienta w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2005/60/WE z dnia 26 października 2005 r. jako podstawy przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu	328
5. Kryterium profilu działalności klienta	330
6. Znaczenie programu „Poznaj swojego klienta” w bezpieczeństwie instytucji finansowych na podstawie zaleceń FATF i IAIS	332
6.1. Podstawowe elementy programu PSK w działalności ubezpieczeniowej	332
6.2. Zasady identyfikacji i weryfikacji klientów w firmie ubezpieczeniowej	333

6.3. Polityka akceptacji klienta–nabywcy produktów	335
6.4. Program „Poznaj swojego klienta” a ryzyko oraz reputacja firm ubezpieczeniowych	335
6.5. Reguły ostrożnościowe firm ubezpieczeniowych	338
7. Podsumowanie	339

Rozdział 8

Kłeska edukacji — przyczynek do rozważań na temat

przedsięwzięć profilaktycznych	341
1. Uwagi wstępne.....	341
2. Wyniki badań dotyczących oceny stanu świadomości prawnej w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i profesjonalizmu pracowników wybranych instytucji obowiązanych	344
2.1. Cel, przedmiot i zakres oraz metody badań	344
2.2. Podsumowanie wyników analizy statystycznej.....	345
2.3. Wybrane wyniki badań szczegółowych	346
2.4. Najważniejsze trudności związane z realizacją ustawy z dnia 16 listopada 2000 r.	348
3. Przygotowanie biegłego do wydawania opinii w sprawach o pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu	351
4. Przewidywane pytania dla biegłego w postępowaniu karnym w sprawach o pranie pieniędzy czy finansowanie terroryzmu.....	352
5. Podsumowanie	355

Aneks

Wykaz wybranych dokumentów dotyczących przeciwdziałania

praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu.....	359
--	------------

Wykaz literatury	367
-------------------------------	------------

Wykaz skrótów

III dyrektywa — dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2005/60/WE z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (Dz. Urz. UE L 309 z 25.11.2005)

ABW — Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego

AW — Agencja Wywiadu

BOR — Biuro Ochrony Rządu

CIA — Central Intelligence Agency

ENA — Europejski nakaz aresztowania

ETA (bask. Euskadi Ta Askatasuna) — Kraj Basków i Wolność

FARC (hiszp. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia — Ejército del Pueblo) — Rewolucyjne Siły Zbrojne Kolumbii

FATF (ang. Financial Action Task Force) — Grupa Specjalna do Spraw Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy. Powstała w 1989 r. podczas szczytu Grupy G7 w Paryżu. Jest niezależnym podmiotem międzyrządowym, którego zadaniem jest przygotowywanie i wspieranie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. FATF obejmuje obecnie 33 państwa oraz — jako obserwatorów — 5 tzw. Ciał Regionalnych (należą do nich organizacje zajmujące się zwalczaniem omawianych zjawisk utworzone przy Radzie Europy oraz inne, obejmujące swoim zasięgiem Amerykę Południową, Azję, Australię i Oceanię oraz Afrykę Południowo-Wschodnią) i 16 organizacji międzynarodowych, m.in. Unię Europejską, Grupę Egmont, Interpol, Europol, Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Polska złożyła w 2004 r. formalny wniosek o przyjęcie do FATF. Pierwszym opracowaniem wydanym przez FATF było 40 zaleceń prawnych, instytucjonalnych i finansowych. Opracowany w tej formie raport był efektem prac 160 eksper-

tów i podpisany został przez ministrów finansów państw członków tej Grupy w Paryżu w dniu 7 lutego 1990 r. Raport dotyczy przede wszystkim zasad identyfikacji klientów i podwyższania standardów ostrożności (procedur) w instytucjach finansowych w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy. Wspomniany dokument stanowi międzynarodowy standard w zakresie efektywnych środków przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Szerzej: www.fatf-gafi.org

FBI (ang. Federal Bureau of Investigation) — Federalne Biuro Śledcze

FinCen — Financial Crimes Enforcement Network

GAO — The Government Accountability Office

GIIF lub Generalny Inspektor — Generalny Inspektor Informacji Finansowej

Grupa EGMONT — utworzona w 1995 r. w Brukseli jako nieformalna organizacja międzynarodowa zrzeszająca jednostki analityki finansowej. Członkami GE jest obecnie 101 państw, współpracujących głównie przy doskonaleniu standardów wymiany informacji oraz wykorzystaniu technik informatycznych w ramach EGMONT SECURE WEBSITE (ESW), tj. bezpiecznej sieci wymiany informacji dotyczącej zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Do jej zadań należy także organizowanie szkoleń doskonalących umiejętności rozpoznawania symptomów uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa w ramach tych zjawisk. GE swoje zadania realizuje w 5 stałych grupach roboczych

IAIS — International Association of Insurance Supervisors

IRA (ang. Irish Republican Army) — Irlandzka Armia Republikańska

JAF — jednostka analityki finansowej

KGP — Komenda Główna Policji

k.k. — ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)

k.p. — ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. — Kodeks pracy (tekst jedn. Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)

k.p.k. — ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)

MSWiA — Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

NATO (ang. North Atlantic Treaty Organisation) — Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego, mniej poprawnie — Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego

- OBWE** (ang. OSCE — Organization for Security and Cooperation in Europe) — Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OECD — Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OFAC — Office of Foreign Assets Control
ONZ — Organizacja Narodów Zjednoczonych
PiP — Państwo i Prawo
pr. bank. — ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. — Prawo bankowe (Dz. U. Nr 140, poz. 939 z późn. zm.)
Prob. Krym. — Problemy Kryminalistyki
PSK — program „Poznaj swojego klienta”
RPEiS — Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SDN — Specially Designated Nationals
SG — Straż Graniczna
SKKiP — Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjalne
u.p.w.o.f. lub ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. — ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1505)
WPP — Wojskowy Przegląd Prawniczy
WSI — Wojskowe Służby Informacyjne
ZN ASW — Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych

Słownik wybranych terminów

Akt terrorystyczny — według art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu „to przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne, przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przestępstwa określone w art. 134 i 136 k.k.”, czyli zamach na życie Prezydenta RP i czynna napaść na głowę obcego państwa lub dyplomatę.

Według art. 115 § 20 k.k. „przestępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu:

- 1) poważnego zastraszenia wielu osób,
- 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności,
- 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej — a także groźba popełnienia takiego czynu”.

Finansowanie terroryzmu — według art. 1 ust. 4 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2005/60/WE z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu, „finansowanie terroryzmu oznacza bezpośrednie lub pośrednie dostarczanie lub gromadzenie funduszy wszelkimi sposobami, z zamiarem ich użycia lub ze świadomością, że mają zostać użyte, w całości lub w części, w celu popełnienia któregośkolwiek z przestępstw określanych jako posiadających znamiona terrorystyczne”.

Hawâla — to system nieformalnego transferu funduszy, zwany nielegalną bankowością. Polega na alternatywnym przekazywaniu pieniędzy, a także kruszcu i papierów wartościowych, poza tradycyjną bankowością.

Instytucje obowiązane — przez instytucję obowiązaną w art. 2 pkt 1 u.p.w.o.f. rozumie się: „banki, Narodowy Bank Polski — w zakresie, w jakim prowadzi rachunki bankowe dla osób prawnych, sprzedaż numizmatów, skup złota i wymianę zniszczonych środków płatniczych¹, oddziały banków zagranicznych, instytucje pieniądza elektronicznego, oddziały zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego oraz agentów rozliczeniowych², firmy inwestycyjne i banki powiernicze³ oraz podmioty, o których mowa w art. 71 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, zagraniczne osoby prawne prowadzące na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność maklerską w zakresie obrotu towarami

¹ Na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 1, poz. 2 i Nr 167, poz. 1398).

² Prowadzących działalność na podstawie ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385 oraz z 2004 r. Nr 91, poz. 870 i Nr 96, poz. 959).

³ W rozumieniu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. Nr 183, poz. 1538).

giełdowymi i towarowe domy maklerskie⁴ oraz spółki handlowe⁵, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. w zakresie — w jakim prowadzi rachunki papierów wartościowych, podmioty prowadzące działalność w zakresie gier losowych, zakładów wzajemnych i gier na automatach oraz gier na automatach o niskich wygranych, zakłady ubezpieczeń, główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń, fundusze inwestycyjne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej Poczta Polska, notariuszy w zakresie czynności notarialnych dotyczących obrotu wartościami majątkowymi, adwokatów wykonujących zawód, radców prawnych wykonujących zawód poza stosunkiem pracy, prawników zagranicznych świadczących pomoc prawną poza stosunkiem pracy, biegłych rewidentów wykonujących zawód, doradców podatkowych wykonujących zawód, podmioty prowadzące działalność kantorową, przedsiębiorców prowadzących: domy aukcyjne, antykwiariaty, działalność leasingową lub factoringową, działalność w zakresie: obrotu metalami lub kamieniami szlachetnymi i półszlachetnymi, sprzedaży komisowej, udzielania pożyczek pod zastaw (lombard) lub pośrednictwa w obrocie nieruchomościami oraz fundacje”.

Jednostki współpracujące — przez te jednostki art. 2 pkt 8 u.p.w.o.f. rozumie: „organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz inne państwowe jednostki organizacyjne, a także Narodowy Bank Polski, Komisję Nadzoru Bankowego⁶ i Najwyższą Izbę Kontroli”. Można tutaj wymienić również: organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a szczególnie: sądy, prokuraturę, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencję Wywiadu, inne jednostki podległe lub nadzorowane przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych i administracji, a przykładowo Straż Graniczną, Wojskowe Służby Informacyjne, organy kontroli skarbowej i organy podatkowe, służby celne, organy nadzoru nad rynkiem finansowym, np. Komisja Papierów Wartościowych i Giełd, Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, Najwyższa Izba Kontroli, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa.

⁴ W rozumieniu ustawy z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 121, poz. 1019 i Nr 183, poz. 1537–1538).

⁵ Według art. 50a ustawy z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych.

⁶ Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, która w zasadzie będzie obowiązywać od 1 stycznia 2008 r. (Dz. U. Nr 157, poz. 1119), wprowadzi zapewne zmiany podmiotowe. Generalnie, ten typ nadzoru sprawuje obecnie Komisja Nadzoru Finansowego.

Kryterium kryminalistyczno–finansowe — termin „kryterium” „jest powszechnie stosowany w metodologii nauk i oznacza zasadę wyznaczającą sposób osądzania czegoś pod względem obecności, braku lub stopnia posiadania pewnych cech jakości”⁷. Mając szeroki zakres wiedzy na temat symptomów uzasadnionego podejrzenia, niezbędne jest takie ich skategoryzowanie, aby ułatwić metodykę działania i wyróżnić charakterystyczną typologię. Wspomniana typologia powinna być zawarta w kryteriach kryminalistycznych, np. w profilu działalności klienta, geograficznym czy ekonomicznym⁸.

Można zatem stwierdzić, że „kryterium kryminalistyczno–finansowe w typowaniu transakcji podejrzanych należy rozumieć jako kwantum zawierające elementy symptomatologiczne (symptomy) sygnalizujące możliwość popełnienia przestępstwa, w określonych kategoriach i granicach ryzyka, w których suma informacji może stanowić uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa prania pieniędzy czy finansowania terroryzmu”⁹.

Modus operandi — „to taki, charakterystyczny i z reguły powtarzalny sposób zachowania się sprawcy, który stanowiąc odbicie jego najczęściej indywidualnych cech, właściwości i możliwości, wyraża się swoiście w czynie przestępnym, następstwach czynu, a szczególnie w śladach, niekiedy także i w zachowaniach poprzedzających czyn lub następujących po nim, lecz w ścisłym z nim związku”¹⁰.

Modus operandi sprawcy finansowania terroryzmu — dla celów tej pracy jest rozumiany jako specjalistyczna identyfikacja form działania osób, które wykonały lub zleciły operacje lub transakcje będące podstawą wprowadzenia do legalnego obrotu lub przekazania innym osobom legalnych, niedozwolonych i nieujawnionych dochodów w formie wpłat i wypłat, zleceń innych operacji finansowych, przelewów, darowizn, umów i kontraktów, dokumentów transakcyjnych, a także dochodów, wartości pieniężnych i majątkowych uzyskiwanych i przekazywanych w wielu innych postaciach, które mogą być zawierane jako zlecenia ustne, pisemne czy elektroniczne, aż po tajną bankowość.

⁷ Leksykon PWN, Warszawa 1972, s. 581.

⁸ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Zakamycze 2004, s. 338–373.

⁹ Tamże, s. 340.

¹⁰ T. Hanausek, *Modus operandi i alibi — ewolucja znaczenia pojęć*, SKKiP 1978, t. 8, s. 221.

Pranie pieniędzy — a zgodnie z art. 2 pkt 9 u.p.w.o.f. wprowadzanie do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, „to zamierzone postępowanie polegające na:

- a) zamianie lub przekazaniu wartości majątkowych pochodzących z działalności o charakterze przestępczym lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrycia lub zatajenia bezprawnego pochodzenia tych wartości majątkowych albo udzieleniu pomocy osobie, która bierze udział w takiej działalności w celu uniknięcia przez nią prawnych konsekwencji tych działań,
- b) ukryciu lub zatajeniu prawdziwego charakteru, źródła, miejsca przechowywania, faktu przemieszczania lub praw związanych z wartościami majątkowymi pochodzącymi z działalności o charakterze przestępczym lub udziału w takiej działalności,
- c) nabyciu, objęciu w posiadanie albo używanie wartości majątkowych, pochodzących z działalności o charakterze przestępczym lub udziału w takiej działalności,
- d) współdziałaniu, usiłowaniu popełnienia, pomocnictwie lub podżeganiu w przypadkach zachowań określonych w lit. a–c

— również jeżeli działania, w ramach których uzyskano wartości majątkowe będące przedmiotem wprowadzania do obrotu finansowego wartości pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, były prowadzone na terytorium innego państwa”.

Przestępstwa terrorystyczne — przestępstwa noszące znamiona działania terrorystycznego, według art. 1 pkt 1 decyzji ramowej Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. (Dz. Urz. UE L 164/3 z 22.06.2002) w sprawie zwalczania terroryzmu, „to następujące czyny:

- 1) atak na życie osoby, który może spowodować śmierć;
- 2) atak na nietykalność osobistą osoby;
- 3) porwanie lub wzięcie zakładnika;
- 4) spowodowanie poważnych zniszczeń w stosunku do własności rządowej lub administracji państwowej, co może zagrozić życiu ludzkiemu lub spowodować znaczne straty ekonomiczne;
- 5) zajęcie statku powietrznego, statku bądź innego środka transportu publicznego albo transportu towarów;
- 6) produkcja, posiadanie, nabywanie, transport, dostarczanie albo użycie broni, materiałów wybuchowych, materiałów jądrowych, broni chemicznej, biologicznej oraz prowadzenie badań odnośnie ostatnich;

- 7) uwalnianie niebezpiecznych substancji, powodowanie pożarów, powodzi bądź eksplozji, których skutkiem może być zagrożenie ludzkiego życia;
 - 8) zakłócanie lub przerywanie dostaw wody, energii elektrycznej oraz innych podstawowych zasobów naturalnych, czego skutkiem może być zagrożenie ludzkiego życia;
 - 9) groźba popełnienia któregośkolwiek w wyżej wymienionych czynów.
- jeśli ich popełnienie wyrządzić może poważną szkodę krajowi lub organizacji międzynarodowej oraz ma na celu: poważne zastraszenie społeczeństwa; bezprawne zmuszenie rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania jakiegokolwiek działania, a także poważnie destabilizuje lub niszczy podstawowe polityczne, konstytucyjne, ekonomiczne lub społeczne struktury kraju lub organizacji”.

Terroryzm — według Kofiego Annana, byłego Sekretarza Generalnego ONZ: „to każde działanie zmierzające do spowodowania śmierci lub poważnej szkody cielesnej u osób cywilnych lub niebiorących udziału w walce zbrojnej, którego celem jest zastraszenie ludności albo zmuszenie rządu lub międzynarodowej organizacji do wykonania lub odstąpienia od wykonania określonych czynności”¹¹.

Transakcja podejrzana — (określana także jako nietypowa, niejasna, wątpliwa, anormalna, niezwykła czy nadzwyczajna), polega zazwyczaj na działaniu niespójnym ze znanym i udokumentowanym charakterem działalności klienta (jego pośrednika czy pełnomocnika) lub na występowaniu nietypowych obrotów dla danego rodzaju rachunku, umowy czy kontraktu, które mogą stanowić symptomy uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy czy finansowania terroryzmu. Ten niejasny, wątpliwy czy wręcz podejrzany charakter transakcji należy określić jako charakteryzujący się takimi okolicznościami, które trudno określić wyczerpująco, a jeszcze trudniej ująć w ramach definicji, gdyż są to przykładowo:

- 1) niejednoznaczne okoliczności transakcji zarówno w aspektach finansowych, jak i ekonomicznych, które można interpretować jako sprzeczne z logiką biznesu;
- 2) odmienne cechy lub brak związku z dotychczasowym rodzajem działalności klienta;

¹¹ Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, www.unic.un.org.pl/terroryzm/organyonz.php.

- 3) wykraczające poza dotychczasowe transakcje klienta i jego realne zapotrzebowanie;
- 4) kosztowny sposób realizacji, dotyczący wyższych niż dotychczasowe kwoty, a szczególnie w przypadkach niemających gospodarczego uzasadnienia¹².

Transakcje powiązane — są specyficznym typem transakcji podejrzanych, polegającym na takim działaniu (zleceniu, a szczególnie serii zleceń) klienta, gdy transakcja prowadzona jest w ramach kilku operacji, niejednokrotnie poprzez różne instytucje czy ich oddziały, a ujawnione okoliczności wskazują, że wspomniane zlecenia mają na celu uniknięcie kwoty granicznej (stanowiącej podstawę prawną do zarejestrowania transakcji i identyfikacji klienta), a ponadto są lub mogą być ze sobą połączone poprzez: właściciela rachunku, zleceniodawcę (stronę umowy czy kontraktu lub określonej transakcji), jego pełnomocnika, beneficjenta, a także numer rachunku i bank. Ponadto, mając podejrzany charakter, mogą zawierać symptomy uzasadnione podejrzenia prania pieniędzy czy finansowania terroryzmu¹³.

Symptomy uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa — sposób działania, który w syndromie czynników sygnalizuje możliwość popełnienia przestępstwa, w określonych kategoriach i granicach ryzyka, w których suma informacji może stanowić uzasadnione podejrzenie prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu¹⁴.

Uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa — zespół informacji charakteryzujących się prawdopodobieństwem, że czyn wyczerpuje znamiona określonego typu przestępstwa i stanowi podstawę do wszczęcia postępowania przygotowawczego. Uzasadnione podejrzenie jest terminem karnoprosocowym, zawartym w art. 303 k.p.k., wprowadzonym do przepisów finansowoprawnych, mającym również służyć do wyjaśniania pojęć zawartych w prawie bankowym i ustawie z dnia 16 listopada 2000 r. Termin ten ma zastosowanie wówczas, gdy istnieje podstawa wszczęcia śledztwa (dochodzenia), którego skutkiem mogą być kolejne instytucje procesowe, np. przedstawienie zarzutów podejrzanemu, podjęcie innych czynności procesowych, łącznie z tymczasowym aresztowaniem. Uzasadnione po-

¹² J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy...*, s. 132.

¹³ Tamże, s. 135.

¹⁴ Tamże, s. 340.

dejrzenie, po zweryfikowaniu w toku postępowania przygotowawczego, powinno zatem doprowadzić do zebrania takich dowodów rzeczowych, które staną się podstawą do opracowania aktu oskarżenia przeciwko podejrzanemu o popełnienie przestępstwa.

Najczęściej jako symptomy uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa wymienia się cechy, które powinny opierać się przynajmniej na:

- 1) poszlakach,
- 2) przekonaniu, że czyn karalny rzeczywiście zaistniał,
- 3) stwierdzeniu, że konkretny czyn daje się zakwalifikować z określonego przepisu kodeksu karnego lub innej ustawy, czyli istnieje duże prawdopodobieństwo, że czyn wyczerpuje znamiona określonego typu przestępstwa,
- 4) istnieniu faktycznej i prawnej podstawy do wszczęcia postępowania przygotowawczego, w myśl zasady legalizmu,
- 5) istnieniu prawnej dopuszczalności ścigania¹⁵.

¹⁵ Tamże, s. 141, 142.

Terroryzm to ideologia i pieniądze.

Rachel Ehrenfeld,
autorka *The Narco-Terrorism Phenomenon*

Wstęp

Związki handlu narkotykami z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu należy uznać za udowodnione. Jednakże najwybitniejsi znawcy przedmiotu na całym świecie wciąż poszukują skutecznych metod przeciwdziałania tym zjawiskom i ich ograniczania.

Z początkiem XXI wieku coraz wyraźniej utrwała się pogląd, że urzędnik bankowy może okazać się najskuteczniejszym pogromcą terrorystów. Taka sama rola może jednak dotyczyć również urzędnika firmy ubezpieczeniowej, lombardu, kasyna gry czy innej instytucji finansowej, gdyż w aktualnym stanie prawnym są oni predysponowani do wielu działań polegających na rozpoznawaniu transakcji podejrzanych mieszczących się w zakresie przeciwdziałania zjawisku finansowania terroryzmu. Warto się jednak zastanowić, czy zagadnienie przeciwdziałania temu zjawisku związane jest jedynie z międzynarodowymi i krajowymi regulacjami prawnymi, z rozpoznanymi zagrożeniami, czy również lub przede wszystkim z kryminalistyczną taktyką zapobiegania. Celem niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na niektóre wybrane elementy wiedzy przydatnej do wspierania racjonalnego i skutecznego działania. Podstawowym zagadnieniem w tej kwestii jest pomoc w rozpoznawaniu symptomów finansowania terroryzmu oraz opracowywanie właściwych procedur. Metodykę tego zagadnienia w banku, zakładzie ubezpieczeniowym, a także w innych instytucjach finansowych omówiłem w poprzednich, powoływanych tu książkach. Należy przy tym podzielić się dwoma istotnymi zastrzeżeniami. Po pierwsze — nie ma idealnej metodyki, a po drugie, nawet najbardziej profesjonalna metodyka musi być systematycznie modyfikowana poprzez dostosowywanie do rozpoznanych aktualnie zagrożeń, czyli ujawnionych nowych symptomów, a także do określonych klientów, produktów i usług.

Nieodżałowany Profesor Tadeusz Hanausek w wykładzie poświęconym zorganizowanej przestępczości stwierdził, że z tą przestępczością wygrać nie można. Środki stosowane przez tego rodzaju przestępców są praktycznie nieograniczone zarówno co do form popełnianych czynów, jak i w związku z dochodami z nich płynącymi. Natomiast środki przeznaczane przez państwo na ściganie, jak również na zapobieganie są o wiele mniejsze, i o wiele za małe, by osiągnąć lepsze rezultaty. Jednakże nawet w tej, jak się wydaje, beznadziejnej sytuacji, zaznacza się nowa wizja współpracy międzynarodowej w formie międzynarodowych konwencji, dyrektyw, zaleceń, a także nie tylko konieczność, lecz również chęć współpracy.

Można zaryzykować tezę, że terroryzm wymaga zastosowania metod, które w drodze racjonalnych restrykcji, a być może negocjacji politycznych, doprowadzą do takich rozwiązań politycznych i ekonomicznych, a nawet prawnych, które znacznie ograniczą, a w dalekiej przyszłości może wyeliminują ten rodzaj zagrożeń.

Analizując obecną sytuację związaną z zagrożeniami terroryzmem na świecie, można odczuwać uzasadniony niepokój w związku z negatywną prognozą kryminologiczną tego zjawiska. Ekspertci twierdzą, że tylko kwestią czasu jest nasilenie się terroryzmu w naszym kraju. Wprawdzie na razie nasila się terroryzm kryminalny, lecz wkrótce Polska może stać się areną akcji terrorystycznych ze względu na nową sytuację polityczno-militarną. Terroryzm kryminalny może być zaczątkiem terroryzmu religijnego, politycznego, a wreszcie globalnego. Powszechne zagrożenie terroryzmem powoduje, że opinia publiczna domaga się wprowadzenia skutecznych rozwiązań prawnych i organizacyjnych, nawet kosztem częściowej rezygnacji ze swobód obywatelskich.

Prawnicy z organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a szczególnie prokuratorzy i sędziowie, chwalą wprawdzie przepisy antyterrorystyczne obowiązujące w naszym kraju, wciąż jednak ryzykowna jest odpowiedź na pytanie: czy wystarczające jest dobre prawo, czy też właściwe współdziałanie służb realizujących to prawo w przypadku realnego zagrożenia? Przykładowo, na podstawie przepisów antykryzysowych nasze prawo lotnicze zezwala, po odpowiedniej procedurze, nawet na zestrzelenie samolotu, który pojawiłby się w polskiej przestrzeni powietrznej z zamiarem zamachu terrorystycznego. Jednakże w walce z terroryzmem nie wystarczą same przepisy. Jak się wciąż okazuje, nie wystarczają także siła, wyszkolenie i uzbrojenie.

Obok niepokoju dotyczącego poziomu zabezpieczeń zastanawiamy się, jak bardzo ucierpią nasza prywatność i możliwość ingerencji w wolność

osobistą na tle praw człowieka. To zagadnienie wiąże się również z zagadnieniem współpracy procesowej i operacyjnej odpowiednich służb. Przeciwdziałanie terroryzmowi ingeruje w te najbardziej niezbędne człowiekowi strefy życia prywatnego. Jednakże zarówno eksperci, jak i społeczeństwo słusznie nie odrzucają takiej ingerencji, pod warunkiem że jest ona uprawniona.

Współczesna wiedza określa, że warunki skuteczności typowania transakcji podejrzanych, zawierających symptomy uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy czy finansowania terroryzmu, polegają nie tylko na znajomości stanu prawnego. Niezmiernie ważne są właściwe postanowienia zawarte w procedurach instytucji obowiązanych oraz prawidłowym zarządzaniu programem wewnętrznym, a przede wszystkim kompetentny podział zadań i ich egzekwowanie. Dotychczasowe programy zawierające procedury mające na celu przeciwdziałanie praniu pieniędzy muszą być rozszerzone o profesjonalne zasady przeciwdziałania finansowaniu terroryzmu. Ta książka ma stanowić pomoc w realizacji tych zadań ustawowych.

Niezwykle ważne są systematyczna edukacja i wynikająca z niej szeroka wiedza, a także praktyka zawodowa. Znaczenie mają też znajomość czynników utrudniających rozpoznawanie symptomów uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, jak również znajomość: metod prania pieniędzy, technik rozdrabniania wpłat, sposobów finansowania terroryzmu, które nie mogą być rozpatrywane w oderwaniu od konkretnych i typowych transakcji oraz rachunku przepływów pieniężnych *cash flow* określonych w znowelizowanej ustawie o rachunkowości. Zatem analizowaniu podlegać powinny wszystkie wpływy i wydatki z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej, a także wpływy i wydatki będące rezultatem zakupu lub sprzedaży środków pieniężnych.

Charakterystyczne jest, że wraz z tendencją do rozszerzania się fali terroryzmu rośnie liczba przestępstw kryminalnych. Wydaje się, że sprawców rozzuchwala fakt konieczności angażowania się policji w walkę z innym wrogiem. Tymczasem należy zwrócić uwagę, że przeciwdziałanie terroryzmowi wiąże się w dużej mierze z rozpoznawaniem i zwalczaniem źródeł jego finansowania, które pochodzą zarówno z działalności przestępczej, z szarej strefy gospodarczej, jak i z legalnych funduszy. Dochody te mają związki z nasileniem się przestępstw prania pieniędzy oraz mogą być przeznaczone na zakup broni i materiałów wybuchowych, szkolenie potencjalnych terrorystów, a także na opłacenie sprawców zamachów terrorystycznych.

Przedstawiając Czytelnikom nową książkę, chcę zaznaczyć, że jest to w dużej mierze kontynuacja mojej poprzedniej pozycji wydanej przez Kantor Wydawniczy Zakamycze w 2004 r. pt. *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*.

Konieczne jest zwrócenie uwagi na to, że w stosunkowo krótkim okresie nastąpiła radykalna zmiana stanu prawnego. Pod tym względem istotna jest prawotwórcza rola ONZ, a także europeizacja prawa karnego gospodarczego. Natomiast obok terminu „pranie pieniędzy” pojawiły się indeks przestępstw terrorystycznych oraz definicja finansowania terroryzmu.

W niniejszej pracy omówiłem również wybrane tezy zagadnienia, które przedstawiłem w trakcie dyskusji na seminarium nt. „Zagrożenia przestępczością i terroryzmem w Polsce” zorganizowanym 17 stycznia 2006 r. w Warszawie przez Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk.

Jerzy Wojciech Wójcik
Wilga, maj–wrzesień 2006 r.

Rozdział 1

Terroryzm — rozpoznane i prognozowane zagrożenia

1. Rozwój terroryzmu

Wielu ekspertów podkreśla, że terroryzm jest współcześnie uznawany za jedno z głównych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Ponadto jest jednym z najstarszych zagrożeń znanych światu. Do tej metody walki politycznej sięgano we wszystkich epokach ery starożytnej i nowożytnej. Nigdy też nie wypracowano skutecznych metod przeciwdziałania.

Początki terroru kryminalnego zanotowano zaś w latach siedemdziesiątych XX w., a w latach osiemdziesiątych wydawało się, że jest to już prawdziwa eskalacja tego zjawiska. Zaczęły się porwania, a nawet wieloletnie przetrzymywanie zakładników, stosowano samochody pułapki. Wprowadzono też, jak się wydawało, skuteczne środki przeciwdziałania, np.: prywatną ochronę osobistą, kursy samoobrony, ubezpieczenia na wypadek porwania, pojawili się eksperci od uwalniania zakładników itp. Pasażerowie samolotów zaczęli podlegać szczegółowej kontroli osobistej i kontroli bagażu przez uzbrojonych funkcjonariuszy ochrony. Budynki rządowe i ambasady otrzymały wzmocnioną ochronę.

Specjaliści z organów ścigania uważają, że w Polsce prawdziwy początek terroru kryminalnego przypada na noc z 5 na 6 października 1990 r., kiedy to nieznani sprawcy zdetonowali ładunki wybuchowe w dwóch warszawskich punktach firmy „Kodak”. Od tego momentu odnotowuje się dużą liczbę eksplozji i podłożen ładunków wybuchowych.

Zazwyczaj tego typu działania są stosowane przez rywalizujące ze sobą grupy przestępcze. Jednakże dla otoczenia stwarzają takie zagrożenie,

jak ataki terrorystów. Służą przestępcom do zademonstrowania swojej siły i zastraszenia przeciwników, a także osób postronnych. Może to być próba wymuszenia okupu, haraczu, plan pozbycia się niewygodnych świadków czy likwidacja szefa konkurencyjnego gangu. W ciągu kilku lat liczba eksplozji ładunków wybuchowych wzrosła prawie dziesięciokrotnie. Zatem antyterrorystyczne działania policji są w dużej mierze skierowane na przeciwdziałanie przestępczości związanej z podkładaniem materiałów wybuchowych, a zatrzymywanym sprawcom konfiskuje się samodzielowe urządzenia wybuchowe, granaty, zapalniki, lonty, profesjonalne materiały wybuchowe, broń i amunicję, mechanizmy radiowe i zegarowe.

Wśród sprawców zauważa się również osoby o odchyleniach psychopatycznych stosujące niebezpieczne i uciążliwe fałszywe alarmy o podłożeniu bomb, zmuszające do ewakuacji szkół, urzędów, dworców, szpitali itp. Wywoływanie atmosfery strachu i terroru może również polegać na próbach użycia broni biologicznej czy chemicznej.

Terroryzm XXI w. staje się jeszcze brutalniejszy i pochłania też coraz więcej ofiar. Terroryści są bardziej skłonni atakować ludzi niż obiekty. Skupiają się najczęściej na terroryzmie bombowym w środkach komunikacji publicznej lub w większych skupiskach ludzkich, np. na stadionie sportowym, w hali targowej, kurortach, urzędach, pociągach, kolei podziemnej, autobusach z pasażerami, szkołach pełnych uczniów czy salach teatralnych z widzami i wreszcie — w samolotach pasażerskich. Wśród terrorystów samobójców są nie tylko wyszkoleni bojownicy, lecz również kobiety, a niekiedy dzieci. Wszystkie te działania nabrały ogromnego rozgłosu.

Osoby postronne, ginące w takich zamachach, z reguły nie mają z nimi nic wspólnego; są naturalnym elementem planu na drodze osiągnięcia celu. Również zamachy na konkretne osoby, np.: głowy państw, sędziów, prokuratorów, policjantów i innych funkcjonariuszy publicznych, pociągają za sobą dodatkowe ofiary z uwagi na miejsca i okoliczności prowadzenia takich zamachów.

Współcześni terroryści są grupą przestępców doskonale zorganizowanych, a stosowane przez nich środki są o wiele bardziej niebezpieczne niż te, które stosują pospolicie przestępcy. To osoby, które szkolono w specjalnych ośrodkach, posiadające wysokie kwalifikacje w organizowaniu aktów terroru. Niejednokrotnie działają bardzo inteligentnie, a ich wyrafinowane metody wynikają zazwyczaj z determinacji opartej na bardzo silnej motywacji ideologicznej. Mają dobrze zorganizowane zaplecze finansowo-logistyczne. Zazwyczaj dysponują najnowszym wyposażeniem

technicznym i najwyższej klasy uzbrojeniem. Uzyskują wsparcie dużych i sprawnie działających organizacji ekstremistycznych, a nawet korzystają z bardziej lub mniej dyskretnej pomocy niektórych państw popierających terroryzm. Tkwią w określonych, sprzyjających im środowiskach społecznych, stanowiących dogodną bazę szkoleniową do przygotowywania przestępczej działalności, a także wypoczynku.

Wysoki poziom intelektualny i organizacyjny terrorystów wymaga obecnie stosowania wciąż nowych, bardziej skutecznych środków przeciwdziałania. Współczesna praktyka wykazuje, że stosowane dotychczas środki w ramach działań policyjnych są niewystarczające. Niezbędni są międzynarodowi sojusznicy, stosujący wyspecjalizowane metody działania.

Problematyka terroryzmu stała się niezwykle ważna i aktualna szczególnie po wydarzeniach, do których doszło 11 września 2001 r. w Nowym Jorku i na które Polska szybko zareagowała. Wyniki ustaleń w naszym kraju okazały się owocne, a ich skutki były przedmiotem podziękowań FBI dla Generalnego Inspektora Informacji Finansowej i jednego z banków.

Zagrożenie terroryzmem międzynarodowym jest ogromne, stąd tak duże znaczenie współpracy międzynarodowej. Przykładem mogą być efekty współdziałania wywiadów pakistańskiego i brytyjskiego, które uniemożliwiły Al-Kaidzie wykonanie planowanych aktów terroryzmu 10 sierpnia 2006 r. w Londynie.

2. Pojęcie terroru i spór o definicję terroryzmu

Pojęcia: terror, terroryzm i akt terrorystyczny weszły już na stałe do codziennego słownictwa, jednakże są one mylone i używane zamiennie. Terror to słowo wywodzące się od łacińskiego słowa *terrore* „przerażać” (istnieje jednak przekonanie, że słowo to wywodzi się z sanskrytu, od słowa *tras* „drżeć”), i oznacza w sensie dosłownym strach i grozę, stosowanie przemocy, gwałtu i okrucieństwa, a mające na celu wywołanie stanu obawy i przerażenia¹⁶. Współczesne pojmowanie używanych zamiennie terminów „terror” i „terroryzm” pojawiło się w XVII wieku we Francji i miało oznaczać taki sposób rządzenia państwem, który oparty jest na stosowaniu przemocy¹⁷.

¹⁶ Słownik wyrazów obcych PWN, red. J. Tokarski, Warszawa 1971, s. 759.

¹⁷ A. Bernard, *Strategia terroryzmu*, MON, Warszawa 1978, s. 10.

Od lat nie ma zgody co do określenia definicji terroryzmu. O różnorodności poglądów na ten temat świadczą chociażby niektóre jej sformułowania. Na przykład według konwencji Ligi Narodów z dnia 16 listopada 1937 r. o zapobieganiu i zwalczaniu terroryzmu przyjętej w Genewie terroryzm to „wszystkie działania przestępcze skierowane przeciwko państwowym, których celem jest wytworzenie stanu terroru w umysłach ludzi, grup osób lub społeczeństwa”¹⁸. Natomiast w rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 1269 z 1999 r.¹⁹ stwierdza się, że są to „wszelkie akty, metody i praktyki terrorystyczne jako nieusprawiedliwione, niezależnie od tego, kiedy i przeciwko komu zostały popełnione, zwłaszcza te, które zagrażają międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu”.

Współczesna nauka wprowadziła rozróżnienie pojęć „terror” i „terroryzm”, przypisując akt terroryzmu sposobowi sprawowania władzy. Terror uważany jest za instrument działania, do jakiego ucieka się rząd, aby utrzymać się przy władzy. „Wszelkie inne działania — dokonywane nie przez aparat państwowy, a przez osoby prywatne lub grupy tych osób, mające na celu wywarcie wpływu na inne jednostki, rząd bądź opinię publiczną, będące formą buntu tych jednostek lub grup przeciwko ustalonemu porządkowi społecznemu bądź prawu, za którym stoi państwo ze swoim aparatem przemocy, nazywamy terroryzmem (w odniesieniu do całości) albo też aktem terrorystycznym (w odniesieniu do jednostkowych przypadków tego zjawiska)”²⁰. Zatem terror to gwałt i przemoc „silnych” (organów państwa) wobec słabszych (obywateli), a terroryzm — to gwałt i przemoc „słabszych” wobec silniejszych.

Jedną z odmian terroryzmu jest terroryzm międzynarodowy. Zdaniem większości autorów można o nim mówić wówczas, gdy są spełnione następujące warunki:

- „1) jest dokonany lub ma skutek na zewnątrz terytorium państwa, którego domniemany sprawca jest obywatelem,
- 2) nie jest dokonany przez lub przeciwko członkom sił zbrojnych,
- 3) ma na celu naruszenie interesów lub uzyskanie korzyści dla państwa lub organizacji międzynarodowej,

¹⁸ Konwencja ta nie została ratyfikowana przez wiele państw z powodu zbyt szerokiej definicji terroryzmu oraz z powodu wybuchu drugiej wojny światowej (niepubl.).

¹⁹ Zob. www.unic.un.org.pl/terroryzm/dzialaniaz.php.

²⁰ Por. np. S. Pikulski, *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2000, s. 10.

- 4) jest dokonany lub ma skutek na zewnątrz terytorium państwa, przeciw któremu akt jest skierowany,
- 5) jest dokonany lub ma skutek wewnątrz terytorium państwa, przeciwko któremu akt jest skierowany, i domniemany przestępca wie, że osoba będąca adresatem aktu nie jest obywatelem tego państwa²¹.

Podstawową kwestią jest uzasadniony pogląd co do elementu podmiotowego definicji, a dotyczy on faktu, że sprawcami aktów terrorystycznych mogą być tylko osoby fizyczne, gdyż zakaz używania przez państwa przemocy w stosunkach międzynarodowych reguluje prawo międzynarodowe. Wprawdzie wiele państw posiada własne definicje terroryzmu, jednak w prawie międzynarodowym nie wprowadzono wspólnego i możliwego do zaakceptowania przez wszystkie państwa terminu, więc większość aktów prawnych zawiera wewnętrzne określenia tego pojęcia. Przytaczając kilka z nich, warto zauważyć zarówno złożone aspekty zagadnienia, jak i wiele wspólnych cech podkreślanych przez autorów.

Aspekty polityczne i ideologiczne eksponują np. definicje A. Pawłowskiego i T. Hanauska. Według A. Pawłowskiego „terroryzm to taktyka działania politycznego zaangażowanych osób, polegająca na stosowaniu spektakularnych środków fizycznych przeciwko osobistym i rzeczowym prawom innych osób, w celu zwrócenia na siebie i swoje idee uwagi publicznej bądź w zamiarze wywołania takiej grozy, aby osoby trzecie poczuły się zmuszone do zachowania się odpowiadającego terrorystom”²².

Natomiast T. Hanausek pisze: „terroryzm jest to planowana, zorganizowana i zazwyczaj uzasadniona ideologicznie działalność osób lub grup mająca na celu wymuszenie od władz państwowych, społeczeństwa lub poszczególnych osób określonych świadczeń, zachowań lub postaw, a realizowana w przestępczych formach obliczonych na wywołanie szerokiego i maksymalnie zastraszonego rozgłosu w opinii publicznej”²³.

Z kolei amerykańscy eksperci w 1986 r. określili, że: „terroryzm to bezprawne użycie lub groźba użycia przemocy przez grupy osób, pojedyncze osoby albo środowiska w celach politycznych lub społecznych. Zmierza on do zastraszenia lub zmuszenia władz, grup ludzi lub pojedynczych osób do zmiany polityki lub postępowania”²⁴. Aspekty karnoprawne silnie ekspoz-

²¹ Tamże, s. 11.

²² A. Pawłowski, *Terroryzm w Europie XIX i XX wieku*, WSP, Zielona Góra 1980, s. 9.

²³ T. Hanausek, *W sprawie pojęcia współczesnego terroryzmu*, Prob. Krym. 1980, nr 143, s. 86.

²⁴ M. Fleming, *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, WPP 1996, nr 1, s. 3.

nuje M. Fleming, według którego „terroryzm to umyślne działania stanowiące naruszenie prawa karnego i zmierzające w drodze aktów przemocy lub zagrożenia takimi aktami do zastraszenia organów państwowych lub znacznych odłamów społeczeństwa oraz do wymuszenia określonego postępowania”²⁵.

Niektóre środowiska akademickie podkreślają, że terroryzm to: „różnie umotywowane ideologicznie, planowane i zorganizowane działania pojedynczych osób lub grup skutkujące naruszeniem istniejącego porządku prawnego, podjęte w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań i świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych. Działania te prowadzone są z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w celu nadania im rozgłosu i celowego wytworzenia lęku w społeczeństwie”²⁶.

Analiza dostępnych definicji, przeprowadzona przez S. Pikulskiego, doprowadziła do następującego uogólnienia: „terroryzm jest to działalność przestępcza na tle politycznym zorganizowanych grup przestępczych o charakterze antypaństwowym. Podejmowane przez te ugrupowania akty terrorystyczne zmierzają do wymuszenia określonych następstw przez władze państwowe. Ugrupowania te osiągają swój cel poprzez wywoływanie strachu i paniki w opinii publicznej, a służy temu np. podkładanie bomb w miejscach publicznych czy zamachy na życie znanych osób życia politycznego”²⁷.

Działalność terrorystyczna jest dokonywana poprzez akty terrorystyczne. Ten sam autor określił, że „akt terrorystyczny jest pewnym sposobem zachowania się, przybierającym postać czynów karalnych opartych na przemocy lub groźbie ich dokonania. Może być elementem stosowanym przez ugrupowanie terrorystyczne, ale także przez państwo, ugrupowania rewolucyjne (...) i inne utajnione grupy”²⁸. Najczęściej sprawcy zmierzają do realizacji dwóch podstawowych celów, mianowicie dopuszczenia się aktów przemocy lub groźby jej użycia oraz wywołania stanu terroru i zastraszenia u potencjalnych przeciwników²⁹.

T. Hanausek, w kolejnych rozważaniach z 1993 r., sformułował swoiste prawidłowości odróżniające akt terroryzmu od zwykłych przestępstw kry-

²⁵ Tamże.

²⁶ S. Pikulski, *Prawne środki...*, s. 12.

²⁷ Tamże, s. 13.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 22.

minalnych. Podkreślenia wymaga, że są to stwierdzenia o walorach określenia systemowego, polegające na tym, iż:

- 1) „akt terrorystyczny jest zjawiskiem znacznie szerszym od »zwykłego« czynu kryminalnego, a występujące w tym akcie naruszenia prawa są tylko »technicznymi środkami«, czyli formami działań zmierzających do zdobycia szerzej określonych celów;
- 2) akty terrorystyczne są zazwyczaj zjawiskami polimotywacyjnymi i wielowarstwowymi;
- 3) istotą działania terrorysty są zarówno swoista »teatralność«, jak i spektakularność. Nie ukrywa on (w przeciwieństwie do typowego kryminalisty) swych działań i ich następstw. Wprost przeciwnie, stara się im nadać jak największy rozgłos przez media czy szczególnie efektowne działania. Jest mu to zaś potrzebne do osiągnięcia wspomnianej już atmosfery zastraszenia i niepewności w społeczeństwie;
- 4) terrorysta działa zawsze w oparciu o jakąś ideologię, lecz często jest to ideologia mętna, chaotyczna i stanowiąca zlepek różnych poglądów. Może być również wynikiem różnych psychopatycznych nastawień i postaw. Występuje jednak w każdym przypadku jako określona całość, mająca stanowić uzasadnienie działalności terrorysty”³⁰.

Terroryzm jest obecnie obszernym zagadnieniem prawnomiędzynarodowym, karnomaterialnym, kryminologicznym i kryminalistycznym, a wreszcie policyjnym oraz ściśle związanym z bezpieczeństwem państwa³¹. Niezbędne jest przedstawienie kilku wybranych zagadnień, które przydatne będą przy formułowaniu wniosków z ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. na skutek jej nowelizacji z 27 września 2002 r. (Dz. U. Nr 180, poz. 1500). W nowelizacji tej wprowadzono kolejny termin, czyli „finansowanie terroryzmu”, lecz pominięto taką możliwość słowniczka ustawowego, jaką jest umieszczenie definicji.

Analiza przypadków współczesnego terroryzmu i okoliczności jego występowania oraz zapoznanie się z poglądami: J. Ambroziewicza, A. Ber-

³⁰ T. Hanausek, *Wybrane zagadnienia kryminalistycznej metody zwalczania terroryzmu* (w:) *Terroryzm. Aspekty prawnomiędzynarodowe, kryminalistyczne i policyjne*, red. K. Sławik, Ławica, Poznań 1993, s. 81.

³¹ Jednakże sformułowanie definicji terroryzmu wciąż jeszcze sprawia istotne trudności, gdyż przykładowo jeszcze w latach dziewięćdziesiątych znanych było przynajmniej 109 różnych określeń. Por. S. Pikulski, *Karnomaterialne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty terroryzmu*, WPP 1991, nr 3–4 oraz tegoż, *Karnomaterialne i kryminologiczne aspekty bezpieczeństwa państwa*, UOP, Warszawa 1996.

narda, Z. Galickiego, T. Hanauska, K. Indeckiego, S. Pikulskiego, M. Płachty, A. Schmidta, K. Sławika i innych pozwalają na wyodrębnienie wymienionych poniżej, istotnych z punktu widzenia nauk karnych, elementów aktów terrorystycznych³².

Pierwszym jest podmiot działający, którym mogą być pojedyncze osoby lub grupy, dokonujące danego czynu w imieniu własnym lub określonej organizacji. Drugi to motywacja działania, gdyż z reguły akty terrorystyczne opierają się na wielu motywach. Proces motywacyjny zamachu terrorystycznego ma zawsze zabarwienie polityczne, zatem istota terroryzmu odbija się przede wszystkim w motywacji działania sprawców. Można wyodrębnić następujące motywy:

- 1) chęć zmanifestowania swojej obecności w społeczeństwie lub zwrócenia uwagi opinii publicznej na głoszone przez dany podmiot hasła;
- 2) okazanie niechęci i lekceważenia wobec aktualnego porządku prawnego i ukształtowanych zasad współżycia społecznego lub zasad danego ugrupowania politycznego bądź religijnego;
- 3) chęć obniżenia autorytetu władzy i uszczuplenia przez to jej siły oraz znaczenia społecznego;
- 4) chęć wymuszenia na określonym rządzie, aby zachował się w sposób pożądaný przez terrorystów;
- 5) odwet za określone działania rządów lub jego agend, negatywnie ocenianych przez podmiot terrorystyczny.

Syntezą wszystkich znanych w literaturze analiz i badań nad terroryzmem jest określenie, że jest to bezprawne zastosowanie siły lub przemocy wobec jednostki lub grupy osób. Zwykle dodaje się, że jest on dziełem grupy lub organizacji mającej określone cele polityczne. Celem ataków terrorystycznych jest zazwyczaj destabilizacja państwa poprzez zastraszenie mieszkańców, zamachy na organy władzy, administracji, sądy itp., aby w rezultacie skłonić rząd danego państwa do określonych posunięć³³.

Ujawnia się co najmniej kilka stałych elementów składających się na określenie zjawiska terroryzmu, które występują w większości publika-

³² S. Pikulski, *Terroryzm a walka narodowowyzwoleńcza* (w: *Terroryzm...*, s. 29–39).

³³ Por. np.: H. Tokarski, *Terroryzm — zagrożeniem dla bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce* (w: *Materiały z konferencji „Próba identyfikacji współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce”*, Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie, 29 czerwca 2006 r., red. K. Rajchel, s. 120; R. Jakubczyk, J. Marczak, *Obrona terytorialna Polski na progu XXI wieku*, Warszawa 1998, s. 62.

cji obszernej literatury prezentującej wyniki badań przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Elementy te, zawarte w ponad 200 definicjach tego zjawiska, są to:

- 1) przemoc lub groźba jej użycia,
- 2) pragnienie wywołania strachu,
- 3) destabilizacja struktur państwa,
- 4) polityczna motywacja działań terrorystów.

Współczesne kategorie terroryzmu mają charakter wojny psychologicznej, która ma na celu wymuszenie określonego postępowania, wywarcie wpływu na całe społeczeństwa, opinię publiczną oraz rządzących. Celem terrorystów jest przekazanie nakazów w postaci sygnałów, że zarówno żądania grup terrorystycznych, jak i same grupy terrorystyczne nie mogą być ignorowane. Zdolne są bowiem do spowodowania chaosu w państwie, ewentualnych działań odwetowych oraz eskalacji określonego konfliktu. Cele i dążenia polityczne to nieodłączne cechy zamachów, a polityczny charakter działalności terrorystycznej może mieć podłoże: separatystyczne, nacjonalistyczne, ideologiczne, rasistowskie czy religijne. Z reguły jednak podłoże terroryzmu nie jest jednorodne, a mieszane.

Niezmiernie ważna jest metoda działania, polegająca zazwyczaj na przemocy ukierunkowanej na wywołanie strachu, paniki lub wzburzenia społecznego, w celu uzyskania wpływu na rozwój pożądaney przez terrorystów sytuacji. Kolejny czynnik to wyspecjalizowany przedmiot zamachu, którym są z reguły: bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, życie i zdrowie lub wolność często zupełnie przypadkowych osób, a także mienie i obiekty użyteczności publicznej.

Wyróżnić należy również uzasadnienie zamachu określoną ideologią oraz kryminalizację czynu, który musi wyczerpywać znamiona określonego przestępstwa. W każdym zamachu terrorystycznym powinny wystąpić wspomniane elementy w stosunku kumulatywnym. Natomiast brak któregokolwiek z nich w danym czynie uniemożliwia jego ocenę jako aktu terrorystycznego.

Akty tego typu przybierają różne formy. Autorzy dokonują własnych klasyfikacji, ale zgodnie wymieniają, że przykładowe formy zjawiskowe przejawiają się w takich czynach jak: zabójstwa, uprowadzenia, podpaleń albo zniszczenia urządzeń użyteczności publicznej. Są to zamachy: jednostkowe, grupowe, dokonywane na rozkaz przywódcy zamachy na ży-

cie, zamachy bankowe, podpalenia, kidnaping, porwania samolotów oraz rabunek bankowy³⁴.

Na wiele kontrowersji wynikających z podłoża terroryzmu zwracają uwagę niektórzy autorzy. Można się zgodzić z poglądem C. Gearty'ego, który twierdzi, że przykładowo „palestyńska przemoc to, rzecz jasna, terroryzm rozumiany w podstawowym tego słowa znaczeniu, czyli terroryzowanie niewinnych ludzi celem zakomunikowania przesłania politycznego. Jednakże nawet wtedy, gdy terror przejawiał się w swojej najgroźniejszej postaci, posługiwanie się terminem terroryzm więcej ukrywało, niż ujawniało. Przywódcy Izraela nazwali działania Palestyńczyków międzynarodowym terroryzmem, zapominając najwyraźniej, że ich państwo częściowo zawdzięcza swoje istnienie podobnym akcjom w przeszłości. Najsłynniejszą z nich było zbombardowanie hotelu »Król Dawid« w Jerozolimie w 1946 r., kiedy to zginęło 91 osób, w tym 54 cywili. Po utworzeniu Izraela wykorzystywanie terroru politycznego pomagało stopniowo powiększać terytorium państwa i wzmacniać jego siły zbrojne. Śmierć Palestyńczyków z rąk Izraelczyków w takich wioskach, jak Qibya czy Kafr Qasem, na wiele lat przed rokiem 1968 zapadła w pamięć ludności palestyńskiej, podobnie jak bombardowanie Guerniki wywarło silny wpływ na Basków. Żaden z tych aktów nie został nazwany terroryzmem, gdyż odpowiadały za nie siły państw. Narody arabskie próbowały wprowadzić rozpocząć formalną wojnę w 1967 r., ale przyniosło to skutek odwrotny do zamierzonego. Ziemia, która wcześniej uniknęła aneksji, została teraz utracona na rzecz Izraela”³⁵.

Na spotkaniu w Barcelonie w listopadzie 2005 r., które miało być kolejnym szczytem pojednania i rozwiązywania konfliktu izraelsko-palestyńskiego, przywódcy europejscy i arabscy nie zdołali się porozumieć na tle sporu o definicję terroryzmu. Kraje arabskie domagały się specjalnego potraktowania „walki narodowowyzwoleńczej” Palestyńczyków z władzami Izraela. Natomiast Europejczycy, solidarni z Izraelem, uważali, że terroryzm nie znajduje usprawiedliwienia „w żadnych okolicznościach”. Możliwe stało się jedynie uratowanie pozorów, przywódcy przyjęli bowiem „kodeks postępowania w sprawach terroryzmu”, rezygnując z określenia, czym on jest.

³⁴ Z. Galicki, *Terroryzm lotniczy w świetle prawa międzynarodowego*, Rozprawy Uniwersytetu Warszawskiego 1982, z. 188; E. Oleksiewicz, *Uprowadzenia cywilnych statków powietrznych w Polsce w latach 1977–1987*, ZN ASW 1990, nr 58; B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1996, s. 98–119 oraz W. Middendorff, *The Personality of the Terrorist*, International Summaries 1979, nr 3.

³⁵ C. Gearty, *Terroryzm*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2001, s. 39–40.